


**ВІКТОР СТАНІСЛАВОВИЧ СЕЗОНОВ,**

кандидат юридичних наук, доцент,  
Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний  
центр МВС України,  
відділ автотехнічних досліджень та криміналістичного  
дослідження транспортних засобів;  
 <https://orcid.org/0000-0002-2580-2953>,  
e-mail: sv26031985@gmail.com

**ПОНЯТТЯ ДОКУМЕНТА В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

Документ – це багатозначне узагальнене поняття для всіх важливих джерел інформації. Сьогодні не існує одностайної думки щодо класифікації юридичних документів. На нашу думку, документ в юриспруденції має такі властивості: є носієм і джерелом необхідної інформації, саме в документах інформація фіксується вперше; має правову вагу та господарське значення, може слугувати письмовим доказом, засобом засвідчення чогонебудь; передбачає можливість збереження та вилучення в разі потреби інформації з архівів і її обробки в поточній діяльності. Як основна одиниця справочинства документ виконує певні функції і має відповідати визначеним вимогам щодо його укладання. Усі документи за способом викладу матеріалу поділяються на документи з низьким рівнем стандартизації та документи з високим рівнем стандартизації.

**Ключові слова:** правовий документ, юридичний документ, класифікація документів, інформація, фіксація інформації.

*Оригінальна стаття*

**ВСТУП.** На сучасному етапі розвитку криміналістичної техніки досліджень документів відчувається необхідність розширити поняття документа з використанням досягнень різних галузей знань.

Будь-який юридичний документ виконує водночас кілька функцій, що і дає змогу задовольнити різноманітні людські потреби. Така властивість юридичного документа характеризує його як поліфункціональний об'єкт, тобто об'єкт, який виконує водночас декілька функцій. Документи можуть виконувати різні функції: функції, що забезпечують процес управління; функції, що мають культурно-історичний характер, тощо. Як основна одиниця справочинства документ виконує певні функції і має відповідати певним вимогам щодо його укладання. Основні функції документа можна поділити на загальні (інформаційна, комунікативна, культурна функції) та специфічні (правова, управлінська, історична функції). Дедалі частіше юридичні джерела визначають документ як носій інформації та відображають багатоваріантний перелік способів фіксації цієї інформації. Остаточної класифікації документів, їх властивостей і способів дослідження для потреб юриспруденції сьогодні не існує, що і зумовлює необхідність дослідження вищезазначених питань.

Слід зазначити, що проблема дослідження поняття документа в юриспруденції вивчала-

ся у працях І. К. Білодіда, В. Т. Бусела, А. В. Коржа, А. В. Красницької, С. О. Лісіна, С. В. Стародубцева, І. В. Царьової, Г. М. Швецової-Водки, М. Г. Щербаковського та інших. Більшість досліджень вирішували проблеми судової експертизи паперових документів як теоретичного, так і практичного змісту. Зокрема, науковці розглядали питання основ почеркознавства (Дмитренко, Захаріяш, 2004) еволюції методів досліджень підроблених документів (Лисиченко, 1998), теоретичні та методологічні питання судових експертиз у кримінальному процесі (Щербаковський, 2016), властивості й атрибутику ділових документів та правових паперів (Бибик, 2012). Проте комплексного дослідження поняття, класифікації, видів та способів фіксації інформації в юриспруденції в період незалежності України взагалі не проводилось.

Слід зауважити, що юридичне тлумачення поняття «документ» і взагалі розуміння цього поняття є необхідним компонентом сучасного стану юридичного справознавства, оскільки зміна форм фіксації інформації з паперової на цифрову (електронну) потребує кардинально нового підходу до тлумачення поняття документа в юриспруденції. Поява нових видів документів певним чином змінила способи їх використання та сфери застосування. Зафіксовані в законодавчих актах певних країн світу норми щодо невизнання паперових документів (наприклад сертифікатів щеплень від COVID-19)

узагалі руйнують класичні правові поняття документа і змушують внести певні зміни в їх класифікацію. Також необхідно дослідити питання щодо електронних документів та їх класифікації. Вітчизняне законодавство не є досконалим у цьому питанні й потребує суттєвих змін.

**МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.** Метою дослідження є аналіз сучасного стану юридичного документознавства, яке ґрунтується на вивченні виникнення і зародження поняття документа у правовій сфері та дослідженні сучасних правових джерел, які осучаснюють і розширюють поняття документа для вирішення окремих проблем в юриспруденції. Завданням цього дослідження є узагальнення та уніфікація поняття документа на сучасному етапі розвитку суспільства, що є підставою розширення криміналістичних знань стосовно документів як носіїв інформації.

Стаття є однією з перших спроб комплексного дослідження юридичного документа, насамперед як носія інформації, та подальшого розширення і деталізації наявних наукових положень стосовно класифікації документів та їх характеристик. Історико-правове дослідження поняття документа і характеристика його сучасного стану є підставою вдосконалення методики криміналістичних досліджень документів для вирішення правових питань.

**МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.** Для визначення і трансформації об'єкта дослідження, а саме юридичного документа, використовувались загальнонаукові методи пізнання, зокрема методи діалектичної і формальної логіки. За їх допомогою сформульовано загальні форми, властивості, класифікацію та сфери застосування юридичних документів. Порівняльно-правовий метод дослідження використовувався під час попереднього ознайомлення з літературою та визначення проблемних питань, які необхідно вирішити. Методологічні принципи історизму, всебічності та комплексності дали змогу визначити шляхи й форми вдосконалення вітчизняного законодавства щодо осучаснення правових положень, які стосуються юридичних документів.

**РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ.** Виходячи із чіткого академічного визначення ділового папера, можемо дати таке пояснення терміна «документ».

Документ – це основний вид писемної ділової мови, який широко використовується в повсякденній діяльності як джерело та носій інформації. Якщо інформацію в ньому зафіксовано, то це забезпечує її зберігання і накопичення, можливість передання іншій особі,

багаторазове використання та повернення до інформації з часом.

Аналізуючи зміст сучасних джерел спеціальної інформації, є підстави констатувати, що в сучасному розумінні термін «документ» має кілька значень:

1) матеріальний об'єкт, у якому міститься та чи інша інформація, призначений для передавання у просторі та часі (фотоплівка, перфокарта);

2) паперовий документ, який підтверджує факт або право, які мають юридичне значення;

3) правовий документ – складений відповідно до закону акт, що засвідчує факти, які мають юридичне значення (диплом про освіту, заповіт);

3) офіційне посвідчення особи (паспорт, посвідчення водія);

4) історичні писемні джерела (грамота, акт, малюнок).

Отже, документ – це матеріальний носій інформації, який закріплює події, факти і явища матеріального світу та розумової діяльності людини в певній формі за визначеним стандартом або способом документування.

Властивості документа – це відмінні риси документа. Як зазначає Г. М. Швецова-Водка (2011, с. 37), до них відносять знаковість, семантичність, відображення розумової діяльності людини, а також об'єктивної дійсності, дискретність, безперервність, здатність збереження змісту і матеріальної форми документа під час його використання.

Більшість науковців, які розглядали питання документознавства, виокремлює дві сутності документа: інформаційну та матеріальну. Із цього факту випливають дві головні властивості документа – інформаційна та експлуатаційна. Під інформаційною властивістю документа розуміють його здатність містити в собі, зберігати та надавати інформацію. Під експлуатаційною властивістю документа розуміють спроможність матеріального носія залишатись неушкодженим у разі механічних, світлових та інших несприятливих зовнішніх дій (Руколяньська, 2016).

За іншою думкою, основними властивостями документа є атрибутивність, функціональність і структурованість (Охотников, Булавина, 2005, с. 136). Атрибутивність відображає наявність необхідних складових (атрибутив) для складання документа. Функціональність забезпечує можливість передання документа у просторі й часі. Структурованість (разом з атрибутивністю) забезпечує логічність і єдність елементів документа та його цілісність (Охотников, Булавина, 2005, с. 136).

Текст – це об'єкт, який розглядається багатьма науковими галузями, деякі з них вивчають текст як основний об'єкт досліджень, інші досліджують його окремі властивості залежно від завдань конкретної науки.

Тексти, які використовують як юридичний документ, поділяють на класи, об'єднані спільною ситуацією, вони визначають типову поведінку суб'єктів, мають схожу цільову установку, однакові стилістичні риси та формальні атрибути. Юридичний документ обумовлює бажану поведінку суб'єктів. Юридичні тексти, такі як договори, контракти, зобов'язання та ін. визначають поведінку адресатів (громадян, організацій, країн), описують повноваження та поведінку людей в реальному світі (Birks, Descheemaeker, 2016).

Завданням юридичного тексту є владний вплив, спонукання до певних дій, переконання, наказ, оголошення певної інформації. Юридичні тексти оголошують норми суспільного життя і відображають правові норми, виконуючи таким чином регулятивну функцію. Особливістю юридичних текстів є чіткість, конкретність та однозначність розуміння. Залежно від функціонального призначення кожен із них має свої структурно-композиційні та семантико-сміслові особливості.

Юридичні тексти обов'язково мають свою сферу застосування. Тексти нормативно-правових актів застосовуються на всій території країни, тексти правозастосовної діяльності регулюють конкретні суспільні відносини або ситуації.

Тексти правозастосовної діяльності є важливим джерелом криміналістичної інформації. Це тексти, які збираються під час кримінального провадження та оперативно-розшукових заходів і фіксуються на матеріальних носіях під час проведення слідчих та інших процесуальних дій. Також указана категорія текстів містить інформацію, яка має важливе доказове значення для визначення обставин правопорушення. Такі тексти є предметом дослідження різних судових експертиз: авторознавчої, фоновскопичної (дослідження відео-, звукозапису), техніко-криміналістичної експертизи документів тощо.

Отже, документ асоціюється передусім із папером, хоча право загалом і юриспруденція зокрема розглядають можливість фіксації інформації на будь-якому матеріальному носії. Комп'ютеризація суспільного життя останніми роками зробила документообіг більш ефективним, пожвавила його, однак не знівелювала уявлення про документ як папір, складений людиною власноруч. Більш того, на міжнародному

рівні сьогодні фактично нема єдиної загальновизнаної дефініції поняття «документ», адже як в актах міжнародного права, так і в законах різних країн, державних і галузевих стандартах і наукових працях подається значна кількість визначень того ж самого поняття. На міжнародному рівні узвичаєно вважати документом будь-який інформаційний об'єкт, який можна використати в документальному процесі. Відповідно до стандартів ІСО інформація може бути записана у будь-який спосіб, тобто за допомогою не лише знакового письма, але й зображення, звуку тощо. Таке визначення надає можливість додати до категорії документів усі матеріальні об'єкти, які можна використати для передання інформації в суспільстві<sup>1</sup>.

Тому документ – це, по суті, складна система, про що свідчить наявність значної кількості його елементів та зв'язків між ними. Документ має чітку будову, тобто є структурно завершеним, має свої ознаки, відповідає певним параметрам. Вивчати документ – це досліджувати його будову, вивчати всі елементи його структури, встановлювати ознаки і параметри. Усі суспільні процеси супроводжуються отриманням, обробленням та переданням інформації.

У Великому енциклопедичному юридичному словнику за редакцією академіка НАН України Ю. С. Шемшученка (2012, с. 218) поняття «документ» визначається як матеріальна форма відображення, поширення, використання і зберігання інформації, яка надає їй юридичної сили.

«Інформація» у перекладі з латинської мови означає «роз'яснення». Ми розуміємо інформацію як задокументовані чи відтворені усно публічні відомості про події чи явища, що сталися у суспільстві чи державі, за допомогою знакової системи – мови чи безпосередньо системи графічних знаків. Рух інформації фактично є її базовою функціональною властивістю. Усе, що має людство, чого воно досягло, що винайшло, – це наслідок інформаційного поступу і прогресу, адже, крім праці у буквальному сенсі, розвиток людства органічно переплітається ще й із процесами обігу інформації.

---

<sup>1</sup> ДСТУ 4163-2003. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0055609-03> (дата звернення: 03.07.2021). Скасавано.

Інформація у наш час – це рушій усіх перетворень, знаряддя успіхів і поразок, основа суспільного життя, основний об'єкт інформаційного суспільства. Її роль важко недооцінити й переоцінити. Інформація ретранслює об'єктивну реальність, інтегрується в усі сфери і напрями діяльності людини і держави, забезпечує виконання функцій і завдань, що постають перед владними структурами, юридичними і фізичними особами тощо (Демкова, Фігель, 2004).

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію» інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Частина 1 ст. 4 Закону України «Про інформацію» називає суб'єктами інформаційних відносин фізичних осіб, юридичних осіб, об'єднання громадян і суб'єктів владних повноважень; ч. 2 ст. 4 визначає об'єктом інформаційних відносин інформацію. Зазначений закон у ст. 9 відносить до основних видів інформаційної діяльності створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорону та захист інформації. Також у ст. 10 подається класифікація інформації за змістом. Розрізняють інформацію про фізичну особу, довідково-енциклопедичного характеру, про стан довкілля, про товар (роботу, послугу), науково-технічну, податкову, правову, статистичну, соціологічну та інші види інформації. Ст. 26 визначає джерела інформації, якими є встановлені законом документи та інші матеріальні носії інформації<sup>1</sup>.

Отже, інформація має бути достатньою для ухвалення управлінського рішення; оперативною, а саме такою, що лишатиметься незмінною у процесі обробки; актуальною, правдивою й об'єктивною (має ґрунтуватися на фактичних даних, бути на часі й лишатися вичерпною); також за своїми характеристиками вона мусить мати ясний (зрозумілий) зміст, доступну для сприйняття і засвоєння форму, не суперечити закону і, відповідно, бути здобутою законним шляхом. Варто зазначити, що найціннішими властивостями документа є достовірність, цінність та актуальність його змісту, адже вони свідчать про рівень інформації, відтвореної у ньому, її вагу та відповідність тенденціям сучасності.

Отже, документ – це обов'язковий та невід'ємний елемент будь-якої діяльності. Це закріплення у певний спосіб (графічний (писемний), усний, картографічний, топографічний, стенографічний, живописний, нотний, образотворчий, аудіовізуальний тощо) інформації на певному матеріальному носії: папері, фото-, відео- чи аудіоносії, фото-, кіноплівці, електронному накопичувачі інформації (flash-карті), диску, дискеті, касеті, перфокарті тощо.

В оригіналі документа (першому примірнику) інформація фіксується вперше. У цьому полягає унікальність документа, адже в решті джерел інформацію можуть подавати в зміненому, переробленому, переінакшеному вигляді. Документи є історично достовірними писемними пам'ятками. Вони надають можливість зберігати інформацію й передавати її в часі та просторі, допомагають встановлювати історичну правду, справедливість, пізнавати об'єктивну реальність. Документ – це, по суті, багатозначне, узагальнене поняття для всіх важливих джерел інформації. Він є узагальненою назвою для будь-якого джерела інформації, яка має правове значення.

Тож, на нашу думку, документ має такі властивості: є об'єктом і джерелом інформації, чинить правовий вплив, може слугувати засобом засвідчення чого-небудь, є засобом збереження інформації в архівах.

Усі ділові папери різняться за своїм призначенням і конкретною функцією, тому ступінь їх регламентації та стандартизації буде різним. Стандартизація мови документів – це встановлення правил добору слів і термінів, правил побудови синтаксичних конструкцій; процес установлення і застосування оптимальних норм оформлення документації, ухвалених в установленому порядку для загально-го й багаторазового їх використання.

Усі документи за способом викладу матеріалу поділяються на документи з низьким та високим рівнем стандартизації.

Низький рівень стандартизації передбачає лише найзагальнішу інформацію, а спосіб викладу залежить від змісту того, про що йтиметься в кожному конкретному документі, та від ситуації ділового спілкування.

За способом викладу матеріалу тексти документів низького рівня стандартизації поділяються на такі види: розповідь, опис, міркування.

Порядок викладу інформації в таких документах може бути прямим (обставини (причини) появи документа + мета укладання документа) або зворотним (мета укладання документа + пояснення, факти).

<sup>1</sup> Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 03.07.2021).

У документах високого рівня стандартизації наперед визначено не лише їх формуляр, а й уживані слова, словосполучення і речення, крім інформації, що стосується кожного конкретного випадку, для якої на заздалегідь заготовлених бланках залишають місце для заповнення (Kevelson, 1988).

Процес укладання документів з високим рівнем стандартизації відбувається за такими етапами:

- добір стандартних конструкцій, доречних у кожному окремому випадку;
- заповнення формуляра;
- побудова синтаксичних конструкцій (за ухваленими зразками), не передбачених формулярами бланків.

Необхідно зауважити, що юридичне тлумачення поняття «документ» і взагалі розуміння цього поняття відрізняється від усіх наведених вище визначень. Як зазначила А. В. Красницька (2006, с. 41), юридичний документ – це письмовий акт, який складається згідно з правовими вимогами та містить правову інформацію (підтвердження прав, обов'язків або підтвердження юридичних фактів, подій чи дій, що тягнуть за собою виникнення певних прав та обов'язків).

Але існує недокументована правова інформація, інформація не зафіксована будь-яким стандартним засобом. Матеріальна форма документа може не надавати документу властивість тривалого зберігання: наприклад, документ на цифровому носії можна легко видалити.

Є і дещо альтернативні визначення зазначеного поняття. Так, юридичний документ визначають як письмовий акт, який встановлює, розвиває або припиняє певні правовідносини або фіксує юридично значущі факти, дії чи події (Бибики, 2012, с. 89). Належність документа до певної класифікаційної групи визначається на підставі аналізу його змісту, в якому також полягає і його сила, що доводиться до адресата за допомогою мови. Залежно від сфери правового регулювання поділяється питома вага юридичних документів. Більша їх кількість укладається та обертається у правоохоронній сфері, полярно менша – у сфері політики чи в соціальній сфері, за винятком фіксації розподілу державних коштів; у сфері економіки обговорення різних проблемних питань теж відбувається подекуди без фіксації на матеріальному носії, а часто в усній формі.

Слід зазначити, що сьогодні не існує однозначної класифікації юридичних документів. У правничій сфері документація державного рівня поділяється на певні групи залежно від сфе-

ри дії: міжнародні документи (пакти, договори, угоди), внутрішньодержавні (конституція, закони, укази, постанови), процесуальні (протоколи, постанови, вироки), службові документи (рапорт, наказ, звіт). Інший варіант класифікації передбачає поділ за ступенем важливості на основні процесуальні документи (постанови, протоколи, ухвали, вироки, заяви тощо), допоміжні та службові процесуальні документи (допоміжні: акти, висновки, рапорти, пояснення, подання, заява, службовий лист, довідка тощо; службові: наказ, розпорядження, договір, доповідна записка, звіт, зведення, план тощо) (Токарська, Кочан, 2008, с. 57).

У свою чергу, в загальній теорії права пропонується така градація документів залежно від регуляторного впливу:

- нормативні документи;
- документи, що містять рішення індивідуального характеру;
- документи, що фіксують юридичні факти;
- гроші й цінні папери;
- документи, що фіксують факти-докази (Марченко та ін., 1998, с. 366).

Також пропонуються і інші варіанти класифікації юридичних документів:

- нормативні акти;
- акти застосування права;
- договори;
- інші види юридичних документів (Красницька, 2006, с. 44).

Крім того, можна говорити про документи як результат правотворчої роботи – це сукупність законів та інших правових актів держави, що засвідчують правове регулювання суспільних відносин на її території. Ці акти залежно від своєї юридичної сили утворюють певну ієрархічну систему, яку об'єднує конституція держави. Крім конституції, до цієї системи входять закони, ухвалені представницьким органом влади (парламентом), які регулюють найважливіші суспільні відносини та мають після конституції держави найвищу юридичну силу, а також акти глави держави, акти уряду, нормативні акти міністерств, нормативні акти органів місцевої влади тощо.

Укладання юридичного документа згідно з вимогами-правилами юридичної техніки дає змогу отримати якісний, повноцінний документ. Удосконалення та доповнення правил юридичної техніки у зв'язку з появою нових видів документів потребує додаткового дослідження.

Серед властивостей юридичних документів слід виокремити такі:

- 1) юридичний документ є інформацією, закріпленою на матеріальному носії;

2) юридичний документ створюється у практичній діяльності суб'єктів права;

3) без юридичного документа не може здійснюватись правове регулювання.

В адміністративному праві в юридичних документах відбиваються форми та повноваження різних адміністративних органів, відображається зміст актів управління у визначених формах і реєструються акти громадянського стану.

У кримінальному праві документи виступають в різних варіаціях. Документ може являти собою правозастосовний акт визначеного нормами права змісту. Він може бути об'єктом учинення правопорушень, тобто підроблення документів, унесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей тощо.

*Відповідно до ч. 1 ст. 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження<sup>1</sup>.*

У трудовому праві юридичний документ відбиває факт, строки та інші умови виникнення трудових відносин, переведення, переміщення та надання певній особі відпустки; можуть бути внутрішні документи організації, трудові книжки тощо.

У цивільному праві юридичні документи регулюють різноманітні цивільно-правові відносини через складання відповідних угод (договорів, зобов'язань, заповітів тощо).

Однак, на відміну від вищеописаних документів, електронні документи мають зовсім іншу природу. Інформація, яка становить суть електронного документа, обмежується поняттям «файл», під яким у науковій літературі розуміється визначене місце на машинному носії зі своїм специфічним ім'ям. При цьому електронний документ може існувати як у формі одного файлу, так і у вигляді сукупності файлів.

Для того щоб ідентифікувати електронний документ, його треба певним чином персоніфікувати, тобто наділити особливими атрибутами, за якими в подальшому можна буде здійснити його ідентифікацію. Роль персоні-

фікувальних атрибутів електронного документа виконують його реквізити, до яких належать: 1) ім'я файлу, яке присвоюється йому цілеспрямовано творцем інформації або автоматично без його волі; 2) формат файлу, який визначається програмним забезпеченням, за допомогою якого він був створений або збережений; 3) розмір файлу, що являє собою обсяг пам'яті, який займає файл; 4) дата і час створення або редагування файлу.

Крім персоніфікувальних реквізитів, електронний документ може містити захисні або посвідчувальні реквізити. Наприклад, одним із факультативних реквізитів електронного документа, який водночас є персоніфікувальним, захисним і посвідчувальним, можна назвати електронний цифровий підпис. Електронний документ не може існувати без носія інформації. До того ж мають значення ідентифікувальні ознаки носія інформації, які містять найменування типу, марки, моделі, індивідуального серійного номера тощо машинного носія, на якому записано файл.

Прогрес у галузі інформаційних технологій розширив форми та сфери використання електронних документів, які мають юридичне значення. З'явилися захищені бази даних, в яких зберігається інформація, що має юридичне значення, засвідчує певні факти та відображає юридичні документи. Доступ до цієї інформації здійснюється на основі спеціально розроблених алгоритмів (як правило, він багатоступеневий, з використанням паролів, верифікації за допомогою номерів телефонів, номерів банківських карток, фото обличчя користувача тощо) Прогрес у цьому напрямі лише пришвидшуватиметься. Способи доступу до такої інформації також еволюціонують дуже швидко. Так, мобільні додатки та QR-коди відносно недавно увійшли в обіг юридичних документів.

Під юридичним документом в електронній формі в контексті цього дослідження є сенс розуміти об'єкт, що містить інформацію, яка має смислове значення та існує лише в електронному середовищі.

При цьому під електронним (цифровим) середовищем існування ми розуміємо систему об'єктів (комп'ютерних засобів і систем), які взаємодіють на основі формальних правил (архітектури, стандартів, технічних параметрів пристроїв, мови програмування тощо) обробки, зберігання та передавання інформації, поданої в цифровій формі.

Класифікувати юридичні документи в електронній формі можна за такими ознаками.

<sup>1</sup> Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 03.07.2021).

За формою доступу: матеріальні (файлові) та віртуальні юридичні документи.

Матеріальні – це об'єкти, зафіксовані на електронному носії у вигляді файлу, який можна прочитати чи скопіювати, що має смислове значення у правовому сенсі. Віртуальний документ – документ, який являє собою інформаційний об'єкт, зберігається в затверджених на законодавчому рівні базах даних та має визначений алгоритм доступу.

За джерелами походження електронні документи можна поділити на створювані користувачем, державними або муніципальними органами, організаціями й міжнародними організаціями.

За змістом електронні документи можуть бути файлами, що містять текстову інформацію, графіку, анімацію, фоно- або відеоряд, а також інформацію, записану спеціальними машинними кодами.

За ступенем захищеності електронні документи можуть бути відкритими і закритими.

За матеріальним носієм – документи, наявні на фізичних носіях комп'ютерної інформації (пристроях зовнішньої пам'яті), таких як магнітні та лазерні диски, магнітооптичні диски, магнітні стрічки і карти, флеш-карти тощо; на мережних віртуальних дисках з віддаленим доступом та відображені в оперативній пам'яті комп'ютерного пристрою.

**ВИСНОВКИ.** Юридичний документ – це матеріальний об'єкт із зафіксованою на ньому інформацією, що має смислове значення для встановлення правових обставин та існує у відповідних видах і формах.

Юридичний документ – це інформаційний об'єкт, який укладається згідно з правилами юридичної техніки і містить правову

інформацію (нормативний акт, адміністративний припис, процесуальний документ, трудовий договір, акт громадянського стану тощо) та супроводжується виникненням певних прав та обов'язків у суб'єктів правової діяльності.

В адміністративному праві в юридичних документах відбиваються форми та повноваження різних адміністративних органів, відображається зміст актів управління у визначених формах і реєструються акти громадянського стану. У кримінальному праві документи виступають у різних варіаціях. Це може бути правозастосовний акт визначеного нормами права змісту. Також документ може бути об'єктом учинення правопорушень, тобто підроблення документів, унесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей тощо. У трудовому праві юридичний документ відбиває факт, строки та інші умови виникнення трудових відносин, переведення, переміщення працівника та надання йому відпустки; це можуть бути внутрішні документи організації, трудові книжки тощо. У цивільному праві юридичні документи регулюють різноманітні цивільно-правові відносини через складання відповідних угод (договорів, зобов'язань, заповітів тощо).

Основні шляхи осучаснення чинних правових норм і положень, які стосуються юридичного документообігу та справочинства, полягають у затвердженні нових видів юридичних документів в електронному вигляді як таких, що мають таку ж само юридичну силу, як паперові. Окремими положеннями необхідно затвердити сферу їх дії та відповідальність щодо їх захисту.

#### СПИСОК БІБЛОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бибик С. П. Ділові документи та правові папери. Харків : Прапор, 2012. 493 с.
2. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького ; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Київ : Юрид. думка, 2007. 990 с.
3. Демкова М., Фігель М. Інформація як основа інформаційного суспільства: поняття та правове регулювання // Інформаційне суспільство. Шлях України. Київ : Відродження та ПРООН, 2004. С. 150–163. URL: [www.oa.edu.ua/loadnew/000/5.doc](http://www.oa.edu.ua/loadnew/000/5.doc) (дата звернення: 30.08.2021).
4. Дмитренко А. К., Захар'яш Л. П. Основи почеркознавства. Київ : Вид. М. Дмитренко, 2004. 63 с.
5. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування : посібник. Київ : Парламентське вид-во, 2006. 538 с.
6. Лисиченко В. К. Криминалистическое исследование документов: правовые и методологические проблемы : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Киев, 1974. 233 с.
7. Общая теория государства и права. Академический курс : в 2 т. / под ред. М. Н. Марченко. М. : Зерцало, 1998. Т. 2: Теория права. 408 с.
8. Охотников А. В., Булавина Е. А. Документоведение и делопроизводство. Основы документоведения. Виды, функции документов. Технологии делопроизводства : учеб. пособие. М. : ИКЦ МарТ, 2005. 304 с.

9. Руколяньська Н. В. Конспект лекцій з дисципліни «Юридичне документознавство». Дніпро, 2016. 13 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/0912/7.1.pdf> (дата звернення: 03.07.2021).
10. Сезонов В. С. Проблеми формування комплексних експертних досліджень у галузі криміналістичного документознавства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 3. С. 239–242.
11. Токарська А. С., Кочан І. М. Українська мова фахового спрямування для юристів : підручник. Київ : Знання, 2008. 413 с.
12. Швецова-Водка Г. М. Документознавство: словник-довідник термінів і понять : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 319 с.
13. Щербаківський М. Г. Предмет судової експертизи. *Форум права*. 2016. № 5. С. 199–203. URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP\\_index.htm\\_2016\\_5\\_34.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_34.pdf) (дата звернення: 03.07.2021).
14. Birks P., Descheemaeker E. *The Roman law of obligations: the collected papers of Peter Birks*. Oxford : Oxford University Press, 2016. 300 p.
15. Kelson R. *The Law as a system of signs*. Springer. London, 1988. 302 p.

Надійшла до редакції: 06.07.2021

### **СЕЗОНОВ В. С. ПОНЯТИЕ ДОКУМЕНТА В ЮРИСПРУДЕНЦИИ**

Документ – это многозначное обобщенное понятие для всех важных источников информации. Сегодня не существует единого мнения относительно классификации юридических документов. По нашему мнению, документ в юриспруденции имеет следующие свойства: он является носителем и источником необходимой информации, именно в документах информация фиксируется впервые; он имеет правовой смысл и хозяйственное значение, может служить письменным доказательством, средством удостоверения чего-либо; предусматривает возможность хранения и изъятия при необходимости информации из архивов и ее обработки в текущей деятельности. Как основная единица делопроизводства документ выполняет определенные функции и должен отвечать определенным требованиям касательно составления. Все документы по способу изложения материала делятся на документы с низким уровнем стандартизации и документы с высоким уровнем стандартизации.

**Ключевые слова:** *правовой документ, юридический документ, классификация документов, информация, фиксация информации.*

### **SEZONOV V. S. THE CONCEPT OF A DOCUMENT IN JURISPRUDENCE**

At the present stage of development of legal document science and forensic document research techniques there is a need to expand the concept of the document using the achievements of various fields of knowledge. A document is a multifaceted, generalized concept for all important sources of information. Today, there is no consensus on the classification of legal documents. In our opinion, a document in jurisprudence has the following properties: it is a carrier and source of necessary information, it is in the documents that information is recorded for the first time; has a legal meaning, economic significance, can serve as written evidence, a means of certifying something; allows you to save and extract from the archives, if necessary, information and its processing in the current activities. As the main unit of clerical correspondence, the document performs certain functions and must meet certain requirements for conclusion. All documents according to the method of presentation of the material are divided into documents with a low level of standardization and documents with a high level of standardization. Legal documents in electronic form have a completely different nature. The information that constitutes the essence of an electronic document is limited to the term "file", which in the scientific literature means a specific place on a computer medium with its own specific name. In addition, an electronic document can exist both in the form of a single file (a set of files) and in the form of a link (on the Internet). Therefore, it is considered appropriate to define a legal document as a material object with information recorded on it, which is meaningful for the establishment of legal circumstances and exists in appropriate forms and forms. A legal document is an information object that is compiled in accordance with legal requirements and contains legal information (confirmation of rights, obligations or confirmation of legal facts, events or actions that give rise to certain rights and obligations). The main ways to modernize the current legal norms and provisions relating to legal documents and records are to approve new types of legal documents in electronic form as having the same legal force as paper. Certain provisions require approval of their scope and responsibility for their protection.



**Key words:** *legal document, juridical document, classification of documents, information, fixation of information.*

**Цитування (ДСТУ 8302:2015):** Сезонов В. С. Поняття документа в юриспруденції. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 200–208. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.23>.

**Citation (APA):** Sezonov, V. S. (2021). The Concept of a Document in Jurisprudence. *Law and Safety*, 3(82), 200–208. <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.23>.